

ליל הסדר - אחי יוצאים לחרות

1) גבורות ה' פרק ג

שיש בו שנוי טבע ממנהגו של עולם שנראה לאדם בחוש הראות שהוא יותר גדול נס ופלא מיציאת מצרים בעצמו, אינו כן לדעת התורה, כי נראה מן התורה ששמה יציאת מצרים עיקר ויסוד האמונה מן הראיות אשר אמרנו למעלה, כי תמצא בתורה ברוב דברים זכר היסוד הזה. ובמכילתא בפרשה וישמע יתרו (פ"א) כל אשר עשה ה' למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים מלמד ששקולה יציאת מצרים נגד כל הנסים והגבורות שעשה הקדוש ברוך הוא לישראל, הרי שהם ז"ל הוכיחו מן הכתוב כי יציאת מצרים בעצמו שקולה כנגד כל הנסים:

ובמדרש שוחר טוב (תהלים קט"ז) ויוציא אתכם מכור ברזל כשם שהזהבי פושט ידו ונוטל הזהב מן הכור כך הוציא הקדוש ברוך הוא את ישראל ממצרים וכעובר שהוא נתון בתוך מעיה של בהמה והרועה נתון ידו ושומטו כך הנסה אלהים לקחת לו גוי מקרב גוי ע"כ.

בחר הוא יתברך בליל פסח להודיע מעשיו לבאי עולם להכיר את שמו בעולמו בהוציאו את עמו ממצרים. וענין זה ראינו ששמה התורה יציאת מצרים יסוד היסודות ושורש הכל, ומצות הרבה באו בשביל היציאה שעל ידם יהיה לעינינו יסוד הזה ומאצלנו בל ימוט, כמו מצות סוכה שאמרה התורה (ויקרא כ"ג) למען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם ממצרים. ואף השבת נאמר בו (דברים ה') וזכרת כי עבד היית במצרים וכן הפסח וחג המצות בודאי זכר ליציאת מצרים, וכן כל יום טוב כולם אנו מקדשים ואומרים זכר ליציאת מצרים. נוסף על זה שאנו חייבים לזכור יציאת מצרים בכל יום, ולר' אליעזר בן עזריה ביום ובלילה, שכל זה מורה כי יציאת מצרים בעצמו חוץ מהנסים שעשה ביציאה הוא יסוד האמונה שעליו נבנה הכל. אף כי נסים ונפלאות אין מספר עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל, לא שמה התורה לזכור אותם ולעשות זכר להם כי אם ליציאת מצרים. ואף כי לפי השגת בני אדם קצרי השכל נראה כי יש דבר

2) גבורות ה' פרק נא

הא לחמא ...

סלוק הצירוף, אבל מצה עשירה אינו יוצא בה בעבור כי יש לזאת המצה צירוף והוא המשקה שנתן בה ואין כאן גאולה.

ומזה תבין מה שהיה גאולתם בחדש הראשון דוקא, וזה כי אין גאולה רק כאשר נבדל מזולתו והוא עומד בעצמו ומזה תבא הגאולה, והחדש הראשון שאין בו התחברות זמן רק שהוא ראשון, כי החדש השני בעבור שהוא שני יש כאן חבור זמן ואין זה ראוי אל הגאולה שיהיו עומדים בעצמם. כלל הדבר כל ענין הגאולה הסתלקות מזולתו לעמוד בעצמו ולא יהיה להם צירוף וחבור אל זולתו, ודבר זה ראוי שיהיה בחדש ראשון כי הדבר שנתהוה מתיחס אל הזמן שנעשה בו אותה הויה, ולפיכך הזמן שהוא ראשון ואין בו חבור וצירוף זמן מיוחד לגאולה, שהגאולה היא שנבדל מזולתו ואין לו שום צירוף אל זולתו. ומזה תבין כי הכתוב הוא כפשוטו שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני כי בחפזון יצאת ממצרים, פי' שתאכל לחם עוני שהוא הלחם העומד בעצמו ואין לו הצטרפות אל זולתו ולמה תאכל זה הלחם כי בחפזון יצאת ממצרים, וענין החפזון הוא מהירות ואין בו עכוב והמשך זמן, כי כשם שיצאו בחדש ראשון מפני שראוי חדש הראשון אל הגאולה דוקא מטעם אשר התבאר, כי אין גאולה רק כאשר אין כאן צירוף וזהו חדש ראשון שהוא ראשון ולא היה כאן חבור וצירוף חדשים, וכך ראוי שלא תהיה הגאולה בעכוב זמן רק בזמן הראשון מבלי המשכה ועכוב ואין בו צירוף כלל, שכל ראשון הוא מתיחס אל הגאולה לא חבור זמן שזה אין שייך לגאולה שצריך אל הגאולה הסתלקות הצירוף והחבור, ולפיכך הדבר הזה ברור כאשר תבין דברי חכמה:

אמנם פי' הדבר כי המצה נקרא לחם עוני הפך מצה עשירה, שכאשר יש בה שמן ודבש נקראת עשירה כי הדבר הזה מעשיר הלחם, וזה כי העני שאין לו אלא עצמו ואין לו ממון רק עצמו וגופו, והמצה גם כן כאשר אין בה רק עצם העיסה שעצמות העיסה הוא המים והקמח וזהו עצמות עיסה ובזה הוי לחם עוני, ואם יש בו שאור או חמץ טעם השאור והחמץ הוא נוסף על עצם העיסה, וזה הוא יותר עשיר מן מצה עשירה כי מצה עשירה בשביל שיש בה משקה זה עשירות שלה, ואמנם עיסה שיש בה שאור או חמץ יצאה יותר מענין מצה שיש בגוף העיסה חמץ ולכך המצה היא לחם עוני. ואולי יקשה לך מה ענין העניות אל החירות והלא שני הפכים הם החירות והעניות. הלא דבר זה אין קשיא כי העניות בעצמו הוראה על הגאולה שאין ענין הגאולה רק שיוצא ואין לו שום צירוף אל זולתו, לא כמו העבד שאינו עומד בעצמו ויש לו צירוף אל זולתו הוא האדון, לכך הדבר שיש בו עשירות אינו עומד בעצמו רק יש לו צירוף אל קנינו ואין בזה גאולה, אבל הדבר שיש בו עניות ואין לו קנין רק עומד בעצמו שייך בו גאולה, כי אילו היה המצה שהיא לחם עוני מורה על בני אדם שהם בני חורין היה לך לשאול והלא אין העניות סימן חירות כלל, אבל לחם עוני הזה הוא בא על עצם היציאה לחירות ועצם היציאה לחירות אינו כי אם בהסתלק ענין הצירוף שלא יהיה נמצא הצטרפות כלל וכאשר אין כאן הצטרפות אז נמצאת גאולה, ולפיכך צוה לאכול לחם עוני שהוא המצה בליל היציאה בעבור שאין במצה רק עצם הלחם ולא יצטרף בו דבר מן שאור והוא כמו עני, כדי שלא יהיה נמצא כלל שום צירוף בלילה שבו הגאולה ואז יקנו הגאולה שהוא

3) גבורות ה' פרק סא

הקדוש ברוך הוא שיהיו נגאלים הדור שיצאו ממצרים ואליהם בלבד הביט אז היתה הגאולה אל אותו הדור בלבד, אבל הקדוש ברוך הוא היה רוצה לגאול את ישראל בכלל ושם ישראל בשוה על כל ישראל ולפיכך אף אותנו גאל עמהם, ולפיכך יראה כל אדם עצמו כאלו הוא יצא ממצרים. יש מקשים מה הועיל לנו היציאה הרי אנו משועבדים בשאר מלכיות דמאי שנא מלכות מצרים משאר מלכיות. ודברי הבאי הם כי כאשר יצאו ישראל ממצרים קבלו הטוב בעצם עד שהיו ראויים בעצמם להיות בני חורין מצד מעלתם, וזאת המעלה עצמית לישראל שהם ראויים להיות בני חורין מצד עצמם מעלתם, ודבר מקרי לא יבטל דבר עצמי כלל כי עדיין על ישראל המעלה הזאת שהם בני חורין בעצמם עם השעבוד במקרה, כי אחר שהוציא הקדוש ברוך הוא את ישראל ממצרים ונתן אותם בני חורין ולא עוד אלא אף מלכים שנאמר (שמות י"ט) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, זה השם הוא לישראל בעצם והמעלה והחשיבות שיש בזה לא נתבטל בגלותם שהוא במקרה, ולפיכך אומרים חכמי ישראל (שבת קי"א ע"א) כל ישראל בני מלכים הם אף בגלותם, וזה מצד המעלה והחשיבות שקנו ישראל בעצם לא נתבטל במקרה כלל.

בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו, פי' שכל אדם חייב שיראה עצמו כאלו יצא ממצרים ויש לו לשבח לפאר ולרומם להקדוש ברוך הוא על זה כמו שמסיים ולפיכך אנחנו חייבים להודות להלל וגו', ואין זה דומה למה שאמר אח"כ לא את אבותינו גאל אלא אף אותנו, דכאן ר"ל כל דור ודור חייב לראות את עצמו כאלו הם היו היוצאים, ולא יביט הדור ההוא לדור שיצאו גם כן רק יראה הדור שהוא היוצא מבלי שיביט שאחרים יצאו גם כן, כי כל דור ודור בפני עצמו הוא ולכך יראה כאלו הוא היוצא ולא יביט אל זולתו, ולכך מייתי קרא בעבור זה עשה לי ולא כתיב לנו כאלו הוא היה היוצא, אבל לקמן אמר לא את אבותינו בלבד גאל וכו' ר"ל כי השם יתברך הוא שהוציא האבות והבנים יחד ולפיכך אמר לא את אבותינו בלבד גאל אלא אף אותנו ורצה לומר בודאי מצד המקבל שהוא הדור יראה כאלו הוא היה היוצא מבלי שיביט אל אחרים, אבל מצד הקדוש ברוך הוא שהוא פועל הגאולה הוציא הכל ביחד ופירוש דבר זה שהקדוש ברוך הוא גאל את ישראל בכללות שלהם, כי כאשר גאל הקדוש ברוך הוא את ישראל היתה הגאולה לשם כלל ישראל שלא יהיו ישראל ברשות מצרים, ולפיכך היתה הגאולה לבנים כמו לאבות, שאלו היה רוצה

4) עולת ראי"ה ב ענייני פסח

חירותנו וביעור חמץ.

חורין שרוחו הוא רוח של עבד. החירות הצביונית היא אותו הרוח הנשאה, שהאדם וכן העם בכלל מתרומם על ידה להיות נאמן להעצמות הפנימית שלו, להתכונה הנפשית של צלם אלהים אשר בקרבנו, ובתכונה כזאת אפשר לו להרגיש את חייו בתור חיים מגמתיים, שהם שוים את ערכם. מה שאין כן בבעל הרוח של העבדות, שלעולם אין תכן חייו והרגשותו מאירים בתכונתו הנפשית העצמית, כי אם במה שהוא טוב ויפה אצל האחר השולט עליו איזה שליטה שהיא, בין שהיא רשמית בין שהיא מוסרית, - במה שהאחר מוצא שהוא יפה וטוב. ואנחנו לאורה הפנימי של החירות העצמית הזאת, "חרות על הלוחות, אל תקרא חרות אלא חירות", נסע ונלך להבליט יותר ויותר את עצמאותנו הרעננה הפנימית, שקנינו ע"י גילוי שכינה, אותה החירות שקנינו ע"י הפלא הגדול היחיד בעולם, שנעשה עמנו בעת שגאלנו ה' יתברך וגאל את אבותינו ממצרים לחירות עולם. בואו נא, אחים, אל הסדר כולנו, יוודע לנו שהננו בני־מלכים, ועם שהחירות היא גורלו הנצחי, לא עבד ישראל ולא ילידי־בית ולא יהי לבוז, מאז אשר נשא ברמה, מיום חג חירותנו, את דגל החירות וביעור החמץ, אשר יבאו כמים בקרבנו וכשמן בעצמותינו על־ידי כוח־האיתנים של המפעל הקדוש והנאמן, בקיימנו את דבר־ד' גואל ישראל מעולם ועד עולם, אשר צונו לשמור את המצות. שמרו את החירות ואת ביעור החמץ, והגאלו מהרה גאולה שלמה.

אלה השנים המסמנים לנו את חג הגאולה, חג הפסח, זמן חירותנו. ולדורות מה אנחנו למדים מאלה שני הנושאים הללו התלויים זה בזה? התשובה הנצחית היא, שתנאי הגאולה שנים המה: החירות העצמית, חירות הנוף מכל שיעבוד זר, מכל שיעבוד הכופה את צלם אלהים אשר באדם להיות משועבד לכל כח אשר הוא מוריד את ערכו, את תפארת גדולתו והדרת קדשו, והחירות הזאת אינה נקנית כי אם על־ידי חירותה של הנשמה, חירות הרוח מכל מה שהוא מטה אותה ממסילתה הישרה והאיתנה היצוקה במהותו העצמית, - אבל אלה שני סוגי החירות אינם באים, ואין האדם בתור אישיות פרטית ולא העם בתור קיבוץ שלם בעל רוח מיוחד זוכה להם, כי אם על־ידי הביעור מכל גבולו את כל דבר המעכב את חירותו, שזהו חמץ, השאור שבעיסה, שהיזיקו מצוי ביותר בעת אשר אור של גאולה מתנוצץ עליו. להתלמד אנו צריכים איך לסגל לנו את אותו הרוח הגדול של החירות, אשר זרח עלינו אמנם בתקופות המאירות שלנו, ואשר יצא כברק נוצץ בהופעתה של הגאולה הראשונה, גאולת מצרים, אשר נגלה עלינו מלך־מלכי־המלכים הקדוש־ברוך־הוא בכבודו הגדול וקרבתו לעבודתו, שהיא חירותנו הגמורה, והרים אותנו משפלותה של העבדות הנכריה אשר שוא היא עבודתה. ההבדל שבין העבד לבן־החורין אינו רק הבדל מעמדי, מה שבמקרה זה הוא משועבד לאחר זהה הוא בלתי־משועבד. אנו יכולים למצא עבד משכיל שרוחו הוא מלא חירות, ולהיפך בן־